

VENEDİK BAYLOS RAPORLARINA GÖRE İZMİT KÖRFEZİ'NDEN OSMANLI TERSANESİNE KERESTE TEMİNİ

SERAP MUMCU*

Osmanlı donanmasının gemi inşa ve teçhizatını sağlayan tersaneler için en mühim sorunlardan biri kerestenin nereden temin edileceğiydi. İstanbul'a yakınlığı sebebiyle Kocaeli sancağı, İzmit, Sapanca ve Sakarya gibi sık ormanların bulunduğu sahalar kereste tedarikinde kullanılırdı. Gemi üretiminden tamirine kadar uzanan birçok alanda kullanılan keresteler, meşe, çam, gürgen gibi dayanıklı ağaç türlerinden yapılırdı. İzmit ve çevresi bu açıdan zengin bir kaynaktı.

Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'daki temsilcisi olan baylos, bu kereste temini işini yakından takip ediyor ve Venedik Senatosu'na bununla ilgili olarak raporlar gönderiyordu. Bu raporlara göre 'il golfo di Nicomedia' olarak bahsi geçen Kocaeli Körfezi'nden elde edilen kereste (*legname*) tersanede yeni gemilerin yapımında kullanılıyordu. Venedik baylosunun görevlerinden biri de işte bu kereste temini işini takip etmekte; çünkü buna göre tersaneden yıl içerisinde çıkacak gemilerin sayısı ve niteliği hakkında bir öngörüye sahip olabilirdi. Dolayısıyla baylos raporlarından yola çıkarak ormanda kaç tane ağaç kesildiği ya da kesilmekte olduğu, bunlardan kaç gemi inşa edileceği, tersanenin faaliyetleri ve Osmanlı donanmasının izleyeceği yol haritası görülebilmektedir.

Bu çalışmada amaçlanan XVI. yüzyıl Venedik baylos raporlarına göre İzmit Körfezinin Osmanlı tersanesi üzerindeki önemini ve yabancı devlet raporlarında Osmanlı'nın denizlerdeki faaliyetlerinin nasıl yakından ve dikkatle izlendiğini gözler önüne sermektir.

İSTANBUL'DAKİ VENEDİKLİ DİPLOMATLARIN ANLATTIKLARI

Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler XIV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlıların topraklarını genişletmeye başladığı dönemde kurulmuş ve *Serenissima* Cumhuriyeti'nin (En Huzurlu Cumhuriyet) 1797'de son bulmasına kadar sürmüştür¹. Bu ilişkiler iki devlet arasında siyasi, sosyal, ekonomik ve aynı zamanda kültürel anlamda etkileşime neden olmuştur. Adriyatik'in incisi olarak tanınan Venedik, Doğu Akdeniz'de XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar önemli bir varlık göstermiştir².

* Università di Padova, İtalya, Doktora Öğrencisi, e-mail: mumcuserap@hotmail.com

1 *Serenissima*, kelime olarak Cenova ve Venedik Cumhuriyetlerine geçmişte verilen onursal unvanıdır. *Serenissima Principe* olarak da kullanılıyordu. San Marino Cumhuriyeti'nin söz konusu unvanı bugün de kullandığı bilinmektedir. Salvatore Battaglia, *Grande Dizionario della Lingua Italiana*, Torino 1970. (Bundan sonrakiler için Diz. Battaglia); *Serenissima Repubblica*'nin Türkçe'deki karşılığı "en huzurlu Cumhuriyet"tir. "Serenissima" ifadesi Venedik Cumhuriyeti'ni ifade etmektedir. Auguste Bailly de kitabına *Serenissima*'ya vurgu yapan bir isim vermiştir. Auguste Bailly, *La Serenissima Repubblica di Venezia*, Venezia 1968. Kitabın Fransızca orijinalindeki ismi ise "La Sérénissime République de Venise"dir.

2 Frederic C. Lane, *Storia di Venezia*, Torino 1978, s. 81; Dursteler, 1400 yılına gelindiğinde Venedik'in Doğu Akdeniz'de mutlak hâkimiyeti elde ettiğini belirtmektedir. Eric R. Dursteler, *Venetians in Constantinople, Nation, Identity, and Coexistence In The Early Modern Mediterranean.*, Maryland, 2006, s. 23. Aynı eserin Türkçesi için bkz. Dursteler, İstanbul'daki Venedikliler, Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş, İstanbul, 2012.

İstanbul'da, Pera bölgesi merkez olacak şekilde bir konsolosluk ve ticaret ağı kuran Venedik Cumhuriyeti'nin temsilcilerinin, görevlerinin sonunda hazırlamış oldukları raporları (*relazione*) Osmanlı Devleti'yle ilgili önemli bilgiler içermektedir³.

Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkiler 1453 yılından itibaren Venedik'in İstanbul'daki temsilcileri kabul edilen bayloslar ve olağanüstü büyükelçiler (*straordinario ambasciatore*) vasıtasıyla yürütülüyordu⁴. Büyükelçiler sadece olağanüstü bir görev için giderler ve görevlerinin sonunda tekrar Venedik'e dönerlerdi.

Baylosların görevleri sırasında ayda en az üç kere olmak üzere yazdıkları "*dispaccio*" denilen ve kısa bilgiler ihtiva eden belgeler hazırlamak da vardı. Bu belgeler İstanbul'da ve imparatorluğun başka bölgelerinde meydana gelen siyasî ve askeri gelişmeleri, bütün bilinmeyen taraflarıyla, hatta özel hayatı da gözler önüne serecek şekilde bilgiler ihtiva etmekteydi. Ayrıca belgelerde depremler, bazı baylosların ölümüne sebebiyet veren salgın hastalıklar, yangınlar, imar hareketleri, fiyat dalgalanmaları hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır⁵. Baylosların bu raporları Senato'da okunduktan sonra diğer önemli birimlere (*Consiglio dei X, savi alla mercanzia* vs.) gönderilmek üzere kopyalanıyordu. Eğer gerekirse, Senato baylosa yapması gerekenler konusunda gerekli emirleri gönderiyordu. Venedik'ten İstanbul'a İstanbul'dan Venedik'e baylos ve Senato arasında haberleşme düzenli olarak devam ediyordu. Bu organizasyon içerisinde bir casus şebekesi de vardı. Venedikliler çoğu zaman önem verdikleri devlet görevlilerinin evlerine de kendi adamlarını yerleştirmeyi başarıyor ve onlardan da düzenli olarak bilgi alıyorlardı. Osmanlı topraklarındaki bütün bu faaliyetler ticaretin devamlılığı için çok önemliydi.

OSMANLI TERSANELERİNİN FAALİYETLERİ

Osmanlı tersaneleri hakkında XVII. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemle ilgili olarak Katip Çelebi, *Tuhfetü'l Kibar fi Esfari'l Bihar* adlı eserinde önemli bilgiler vermiştir. Bilhassa donanma gemileri ve bu gemilerin teçhizatının hangi bölgelerden edinildiği ile ilgili olarak bu kitap bir Türkçe başvuru kaynağı olma özelliğini halen korumaktadır⁶. Venedik Arşivi ise yabancı kaynaklar içerisinde Osmanlı tersaneleri hakkında en ayrıntılı bilgilerin bulunabileceği eşsiz bir kaynak deposu olma özelliğine sahiptir. Baylosların titizce tercümanları vasıtasıyla tutturdukları notlarında, Osmanlı donanmasının, yakında çıkması muhtemel olan deniz seferi için yapılmakta olan faaliyetler ve donanmanın ihtiyaç duyduğu teçhizatın temini ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

3 Eugenio Albèri, *Relazioni degli Ambasciatori Veneti*, Serie s. III, vol. I. Tipografia all'insegna di Clio, Firenze 1840; Eugenio Albèri, *Relazioni degli Ambasciatori Veneti*, Serie s. III, vol. II. Tipografia all'insegna di Clio, Firenze 1844; Eugenio Albèri, *Le Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato*, s. III, vol. III, Società Editrice Fiorentina, Firenze, 1855; Paolo Paruta, *Degli storici delle cose veneziane, i quali hanno scritto per pubblico decreto, 1540-1598*, Venezia, Lovisa, 1718-22; Maria Pia Pedani, *Relazioni di ambasciatori veneti al Senato, Padova, Bottega d'Erasmus - Aldo Ausilio, vol. XIV. vd.*

4 Latince *Da bailus* olan bu kelimenin anlamı kapıcı (portatore)'dir. Grande Dizionario della Lingua Italiana, Salvatore Battaglia, Torino 1970; Maria Pia Pedani, *Consoli veneziani nei porti del Mediterraneo in età moderna*, Mediterraneo in armi (secc. XV-XVIII), Palermo, Associazione Mediterranea, vol. 1, ss. 175-205 (ISBN 9788890239335) (*Articolo su libro*) Ayrıca *bajulus* yazımı için bkz. M. Nicol, *a.g.e.*, s. 171; Mahmut H. Şakiroğlu, "Balyos", *DİA*, V, İstanbul 1992, s. 43.

5 *ASVe, Senato, Dispacci Ambasciatori Costantinopoli*, filze ve Archivio Proprio Costantinopoli serileri baylosların mektuplarından bir araya getirilmiş dosyalardır.

6 Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l Kibar fi Esfari'l Bihar (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, Haz. İdris Bostan, Ankara, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, 2008.

Bir örnek ile başlayacak olursak Barbaros Hayreddin Paşa'nın ölümüne yakın Sultan Süleyman'ın hem damadı hem de Sadrazamı olan Rüstem Paşa, kendisinden tersanenin durumu ile ilgili bir rapor istemiştir. Venedikliler Barbaros'un baş kalfası Hacı Mansut'un Divan'a sunmuş olduğu bu raporun bir kopyasını edinmeyi başarmışlardır.

6 Ocak 1546 tarihinde Venedik baylosu olan Alessandro Contarini, Veziriazam Rüstem Paşa'nın Pera'da bulunan tersaneyi⁷ "geleneklerin dışında" olmak üzere iki kere ziyaret ettiği ve ayrıca iki kere de Barbaros Hayrettin Paşa'yı divana çağırıp kaç tane geminin denize çıkarılabilir durumda olduğu ile ilgili ayrıntılı bir rapor istediğini bildirmişti. O dönemde sağlık problemleri baş gösteren Barbaros, baş kalfası Hacı Mansut'u bütün hesap defterleriyle birlikte divana göndermişti. Venedik baylosu daha önce tersanenin durumu hakkında bilgi aldığı için Venedik senatosuna divanda paylaşılan bu bilgileri net olarak gönderebilmişti. Buna göre tersanede "118 kadirga, 52 başarda, ayrıca 7 küçük kadirga ve 2 tane de ağır silah (toplar) ve atların taşınması için kiralanan Venedik gemileri bulunuyordu. Ayrıca 52 başardanın 12 tanesi ve 118 kadirganın 28'i denize indirilecek durumda bulunmuyordu. Ormanda (Nicomedia ve çevresi), toplamda 20 tane gemi için kereste kesimi devam ediyordu. Ancak henüz verimli bir çalışma yapılıyor denemezdi. Baylos bundan daha da net bir bilgi edindiği zaman hemen Venedik Cumhuriyeti'nin Senato'sunun üyeleri ile paylaşacağını bildiriyordu⁸." Bu raporun sunulmasının hemen ardından 4 Temmuz 1546 tarihinde vefat eden Barbaros Hayreddin Paşa'nın ardından Sokullu Mehmed Paşa Kapudan-ı Derya olarak göreve atanmıştı. Venedik Baylosu Alessandro Contarini, saraydan çıkma bu kapıcıbaşı Mehmet Ağa'nın atanma haberini alır almaz, 15 Temmuz'da Girit Alay Beyine (*Regimento di Candia*) ve 16 temmuzda Venedik Senatosu'na birer mektup göndererek onları bu gelişmeden haberdar etmişti.

Her iki mektupta da baylosun belirttiği kadarıyla: beklenenin aksine Pera'da bulunan tersanenin başına deneyimli bir kaptan değil, aksine saraydan çıkma, 40 yaşlarında, genç ve deneyimsiz bir kapıcıbaşı atanmıştı. Baylos, Sultan Süleyman'ın kararından dolayı eleştirildiğini, ancak yine de kapıcıbaşının göreve atıldığını, çünkü onun Hürrem Sultan'ın favorisi olduğunu her iki mektupta da bildirmeyi ihmal etmiyordu⁹.

Mehmet Paşa'nın ilk icraatı Pera'da bulunan tersanenin eksiklerini tespit etmek ve buna göre bir inşaat faaliyetine girişmek olmuştu. Barbaros Hayrettin Paşa döneminde tersanenin hem karadan hem de denizden olmak üzere dışarıya açılan iki tane kapısı vardı. Kara kapısı zaman zaman hırsızların ve casusların hedefi olabiliyordu. Bilhassa materyal temini açısından birçok gemici tersaneden gizlice tedarik elde edebiliyordu. Sokullu Mehmet Paşa bu açığı fark

7 Venedik baylosu Bernardo Navagero, Pera'daki tersane için şu ifadeleri kullanmaktadır: «Büyük sultanın tersanesi Pera'nın İstanbul ile karşı karşıya olduğu noktada bulunmaktadır. Tersane konum gereği oldukça elverişli bir bölgededir. Büyük kanalın geniş ve derin bir alanını kapladığı için kara ve deniz hâkimiyeti oldukça iyidir.», Bernardo Navagero, *Relazione dell'Impero Ottomano*, in E. Albèri, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, s. III, vol. I, Tipografia all'insegna di Clío, Firenze 1840, s. 33-110; s. 66.

8 «Noi per innanti havessero informazione da persona, che lo sa certo, che tra nove, et vecchie si trovano in esser galee sottile numero 118 che bastarde e numero 52 et galeotte numero 7 le doi nostre galee recoveve a portar artiglieri et cavalli una galeazza nova, tre copgoni, che sono vascelli da portar artellaria, vero è che delle bastarde numero son sopradette XII ne sono de innavegabile, et de sottile 118 sopradette 28 sono innavegabile et che al bosco si taglia legname per vinti galee, ma poco si lavora al presente nel ditto Arsenal, et alcune galee nove mancano assai a formarsi si staria advertiti, et intendendo alcuna cosa si darà volentissimo avviso.», 6 gennaio 1545. ASVe, *Secreta*, *Archivio proprio Costantinopoli*, reg. 4. c. 31.

9 «Capitano de Gallipoli, et di Pera in loco suo è stato creato uno capigibassi della porta di sua Maestà persona qualificata Giovane et favorita della sultana...» ASVe, *Secreta*, *Archivio proprio Costantinopoli*, reg. 3 e 3bis. c.58 XV luglio 1546; «in loco detto Barbarossa capitano de Gallipoli a di Pera che è anco capitano dell'armata è stato creato uno capigi bassi della porta se di sua Maestà favorita della sultana. Homo di eta de anni quaranta...» ASVe, *Secreta*, *Archivio proprio Costantinopoli*, reg. 4. c. 82v. 16 luglio 1546.

ettikten sonra kara kapısının bulunduğu kısmı kubbeli depolar inşa ettirerek kapattırmıştı. Bu şekilde tersaneden haber almak Venedikliler için de oldukça zorlaşmıştı¹⁰. Tersanedeki eksiklerin tespit, bakım, onarım ve inşaatından başka donanmaya eklenecek gemilerin inşası işini takip etmek de önemliydi. 20 Ekim 1546 tarihinde Sokullu Mehmed Paşa'nın kapudan-ı deryalıktaki üçüncü ayında tersanedeki yoğun çalışmalar düzenli bir şekilde sürüyordu. Hazırlanması gereken gemilerin sayısının 82'den fazla olması amaçlanmıştı. Bu gemiler Rodos Sancakbeyi Salih Reis'in emrine verilecekti. Aynı şekilde Gelibolu tersanesindeki faaliyetler de son sürat devam ediyordu. Son olarak 20 gemi daha inşa edilmiş ve toplamda 150 kadar gemi tersanede hazır hale getirilmişti; ancak bunların içindeki eski gemiler denize çıkarılabilecek durumda değillerdi¹¹.

NICOMEDIA

Osmanlı kaynaklarında İzmikmid, Venedik kaynaklarında ise *Nicomedia* olarak geçmekte olan İzmit tersanesi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan da eski bir tarihe sahiptir. Bilhassa bölgenin ormanlık yapısı, gemi tezgahları ile kereste mahzenleri açısından zengin olmasına neden olmuştur ve kerestenin de gemi yapımında başlıca malzeme olmasından dolayı bu tersane, her zaman birincil derecede önemli olmuştur. Tersanenin gelirleri Şile ve Gebze'ye ait olan avâız gelirlerinden elde ediliyordu. Genellikle küçük gemilerin inşa edildiği tersanede zaman zaman büyük gemiler de inşa edilebiliyordu. Aynı zamanda burada kalyata, fırkata ve işkampoye de inşa ediliyordu¹².

Venedik baylosları Osmanlıların tersanelerinde donanmaları için ihtiyaç duydukları her türlü malzemenin bulunduğunu, bunların tamamının imparatorluk sınırları içinde bulunan farklı bölgelerden rahatlıkla temin edilebildiğini dile getiriyorlar. Buna göre barut İskenderiye bölgesinden sağlanırken, Nicomedia'dan kürek, İzmir'den ağaç temin edildiğini ve tersanenin diğer ihtiyaçlarının başka bölgelerden temin edildiğini belirtiyor¹³.

Ağustos 1549 tarihinde İstanbul'a gelen Venedik baylosu Bernardo Navagero, 30 Aralık 1551 tarihinde Venedik Senato'suna yazmış olduğu mektubunda Osmanlı tersanesinde devam eden faaliyetler hakkında şu şekilde rapor vermekteydi: Her gün farklı olmak üzere adamlarımı tersaneye gönderip oradaki çalışmalar hakkında bilgi alıyorum; buna göre on altı kadirgadan altısının bittiğini, diğer on tanesinin ise henüz tamamlanmadığını ama bir ay içinde bunların da biteceğini öğrendim. Suya indirilmiş doksan altı tane kadirgadan on beş tanesi Turgut Reis'e aittir. Halen inşası devam eden ve İskenderiye'ye gönderilecek olan bir geminin kık kısmı oldukça büyük yapılmış; çünkü bu gemi, Büyük Bey yani Sultan Süleyman adına yapılan caminin (Süleymaniye) inşasında kullanılmak üzere iki tane büyük sütunun İstanbul'a

10 Domenico Trevisan, *Relazione dell'Impero Ottomano*, in Eugenio Albèri, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, s. III, vol. I. Tipografia all'insegna di Clio, Firenze 1849. ss. 111-192; s. 144.

11 ASVe, *Secreta*, *Archivio proprio Costantinopoli*, reg. 4. c. 116v. 20 ottobre 1546.

12 İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992. s. 19.

13 «Ma non solo ha facilità quel Gran Signore a fabbricar li corpi delle galee, ma maggior ancora in fornirle de' suoi corredi e cose necessarie per armarli; poichè se in un giorno solo espedirà ciauissi nelli luoghi, che io nominerò, in un istesso tempo averà la provvisione fatta di ogni cosa nel suo arsenale. Da Alessandria, polvere. Da Samacò, ferramenta d' ogni sorte. Da Sanson in Scizia, canapi e gomme. Da Metelino e Vallona, pegola e catrame. Da Valacchia e Bogdania, sevi. Dalle Smirne, fustagni. Da Morea, tele e stoppa. Dal Golfo di Nicomedia, remi. Da Chitro e Smitri, alberi. E finalmente dal Volo in Morea avrà la provvision pronta dei biscotti per ogni impresa da mare.», Daniele de Ludovisi, *Relazione dell'Impero Ottomano*, in Eugenio Albèri, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, s. III, vol. I. Tipografia all'insegna di Clio, Firenze 1844. pp. 1-59. p. 342.

taşınmasında kullanılacakmış. Tersanede çalışan toplamda en fazla yüz elli kişi bulunuyor. Bunun haricinde İzmit (*Nicomedia*) ve Midilli (*Metellino*)'den de kalafat temini için adam göndermişler; ancak henüz siperiş vermemişler¹⁴. Bernardo Navagero, Süleymaniye Camisinin temel atılmasından sonraki bütün aşamaları İstanbul'da bulunduğu süreç boyunca yakından takip etmiştir. 1557 yılında yapımı tamamlanan bu caminin inşaatı üzerine Osmanlı tersanesinin ne gibi faaliyetlerde bulunduğu da Venedik belgelerine yansıdığını ifade etmek gerekmektedir.

Bernardo Navagero'nun ardından göreve gelen baylos Domenico Trevisan, Osmanlı donanması, tersaneler ve kapudan-ı deryalar hakkında en ayrıntılı rapor (*relazione*) veren bayloslardan biri olmuştur. Trevisan, Sultan Süleyman'ın ordusuyla birlikte Doğu seferinde olduğu sırada donanma faaliyetleri ve devletin deniz yapılanması üzerinde ayrıntılı bilgiler edinme fırsatı bulmuştur ve hatta kendisinden önceki baylosların yeterinde devletin siyasi yapılanması hakkında bilgi verdiğini belirtip donanma ve tersaneler hakkında rapor sunmasının daha yararlı olacağını belirtmiştir. Devletin kereste temini konusunda çok büyük bir rahatlığa sahip olduğunu dile getiren Trevisan, bunun nedeninin Boğaz kıyısında, daha çok da başkente yakın olmasından dolayı çok kullanılan *Nicomedia* yani İzmit iskelesinde ve Karadeniz Bölgesi'nde Osmanlıların çok büyük ormanlık alanlara sahip olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu kerestelerin her çeşitte ve her kullanıma uygun olduğunu söyleyen Trevisan, Osmanlıların gemi yapımında oldukça geniş ve bereketli ormanlık alanları değerlendirmeyi başardığını raporunda belirtmiştir. Trevisan'ın verdiği bilgiler arasında özellikle dikkati çeken bir bilgi de kürek yapımında kullanılmak üzere çok sayıda kerestenin ve oldukça uzun olan ağaç gövdelerinin elde edildiğini ve daha sonra bunların İstanbul'da çok uygun fiyatlara kesilip işlendiğini belirtmiştir¹⁵.

Domenico Trevisan'ın ardından göreve gelen baylos Antonio Erizzo, 1557 yılında Venedik Senatosu'na sunmuş olduğu raporunda Sultan Süleyman'ın çok büyük sayıda kadirga inşa ettirme alışkanlığı olduğunu ve bu inşaatların da, ya İstanbul ya Gelibolu ya da İzmit Körfezinde gerçekleştiğini ve sultanın bu bölgelerin haricindeki başka bir bölgede gemi inşasına müsaade etmediğini belirtiyor¹⁶.

Venedik baylosu Antonio Erizzo 28 Ekim 1555 tarihli Senatoya yazmış olduğu mektubundan tersane ustalarının Osmanlı topraklarında kadirga kerestesi temini için kullandıkları bölgelere gönderildiklerini ve buna göre depoda tutulmak üzere yüz kadar kerestenin alınacağını bu nedenle kırk tanesinin İstanbul'daki tersaneden, otuz tanesinin Varna'dan, otuz tanesinin de Nicomedia körfezinden sağlanacağını bildiriyordu¹⁷.

14 ASVe, *Secreta, Archivio proprio Costantinopoli, reg. 5. cc. 282v-283r.* 30 Aralık 1551.

15 «Hanno però grandissima comodità di legnami d'ogni sorte, e per ogni uso, per li molti e grandi boschi che sono nelle rive dello stretto, e massimamente del golfo di Nicomedia e mar Maggiore, nelle quali si trovano legnami per remi, ed arbori d'ogni lunghezza, li quali tagliati si ponno poi condurre a Costantinopoli con poca spesa. » Domenico Trevisan, *Relazione dell'Impero Ottomano*, in Eugenio Albèri, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, s. III, vol. I. Tipografia all'insegna di Clío, Firenze 1849. ss. 111-192; s. 146.

16 «Ha il modo questo signor di fabbricar gran numero di galee e nell'arsenale di Costantinopoli e a Gallipoli e nel golfo di Nicomedia, sebben par che abbia comandato ultimamente che non siano fabbricate galee in altro loco che nell'arsenale di Costantinopoli. Li volti dell'arsenale di Costantinopoli sono in numero di 123; bevono tutti essi volti sopra il canale, il che li fa grandissima comodità di tirar in terra e gittar all'acque le sue galee, e perché vi è ancora fondo sufficientissimo ed è tutto porto sicuro.» Antonio Erizzo, *Sommario della Relazione*, in E. Albèri, *Le Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato*, s. III, vol. III, Firenze, Società Editrice Fiorentina, 1855. ss. 123-144.

17 ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori*, 1 (Copia) Costantinopoli. c. 182. 28 Ekim 1555.

Venedik baylosu Marin di Cavalli'nin 13 Eylül 1558 yılına ait raporunda 25 kadar geminin inşasında sonraki yıl kullanılmak üzere körfezden kereste temin edildiği bilgisi Venedik'e ulaştırılıyordu¹⁸.

Venedik baylosu Girolamo Ferro Mayıs 1560 tarihinde Senato'ya gönderdiği mektubunda Şehzade Bayezid isyanı boyunca tersanedeki bütün işleri bekleten Sultan Süleyman'ın hızlı bir şekilde buranın faaliyete geçirilmesi için hükümler verdiğini ve İzmit Körfezinde de yoğun bir şekilde çalışmaların devam ettiğini bildiriyordu. Tam bu dönemde ünlü reis Ali Portuk İzmit Körfezi'ne acil olarak kereste temini için gelmiş ve yaklaşık üç ay boyunca bu iş ile meşgul olmak üzere İzmit'te konaklamıştı. Burada atların taşınması için yirmi tane de *palandarie* yaptıracaktı¹⁹. Baylos Eylül ayında Venedik'in yeni seçilen dragomanı Pasqual'i İzmit Körfezi'nde devam eden çalışmaları incelemesi için bölgeye göndermişti. Dragoman baylosa yapımı bitmekte olan *palandarieler* hakkında bilgi vermişti. Buna göre on büyük on da orta boy *palandarie* bitmiş ve bunlardan dördü denize indirilmişti. Baylosun kulağına gelen bütün bilgi bundan ibaretti²⁰.

FRANSA BÜYÜKELÇİSİ GABRIEL DE LUELS SEIGNEUR D'ARAMON'UN NİCOMEDIA'DAKİ FAALİYETLERİ

Osmanlı donanması için gerekli olan kerestenin temin edildiği bölgelerden biri olan İzmit körfezi aynı zamanda yabancıların da malzeme temini edebildikleri bir bölge olma özelliği taşıyordu. Mesela 1550 yılının kış mevsiminde Fransa Büyükelçisi Gabriel de Luels seigneur d'Aramon (1547-1553) şahsına ait olmak üzere ve bizzat ücreti kendisi tarafından karşılanacak şekilde dört kürekli bir kadirganın İzmit körfezinde inşa edilebilmesi için izin almıştı²¹. Bir hafta sonra 16 Kasım'da Pera'da bulunan Fransızlarla Subaşı arasında çıkan bir anlaşmazlık, Fransız bir doktorun yeniçeri ağası tarafından önce baston cezası almasına ardından da üzerine ağırlık bağlanarak denize atılmasına yol açmıştı. Bu olayın ardından şehirde Fransızlara yönelik bir tepkinin oluşması üzerine Fransız büyükelçisi kendisine ait iki kadirgayı güvenlik gereği acil olarak daha güvenli bir bölge olarak gördüğü *Nicomedia* Körfezine göndermişti.

Her iki durumu tek tek ele aldığımızda öncelikle Nicomedia tersanesinin yabancı alıcıların taleplerini de karşıladığını bu anlamda başkentteki tersanelerden farklılık arzettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca bulunduğu konumun önemi de yine ikinci olayda gözler önüne serilmektedir.

18 ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori*, 2 (Copia) Costantinopoli. c. 84. 13 Eylül 1558.

19 ASVe, *Senato Dispacci Ambasciatori*, 3 (Copia) Costantinopoli. c. 43. 6 Mayıs 1560.

20 «mi ha riferito il fidel Pasqual novo Dragomano, ritornato dal Colfo di Nicomidia ultimamente, di haver veduto in quel loco dieci palandarie grandi, et dieci mediocri fatte di novo in ditto Colfo, delle qual quattro, per la molta diligentia usata già state gettate nell'acqua, il che ho voluto dire a Vostra Serenità acciò che ella intenda tutto quello che per vene alle orecchie mie.» ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli*, f. 1, c. 127, 17 Eylül 1561; «Il magnifico beglerbei del mare è stato a vedere certo bosco qui nel colfo di Nicomedia per far tagliare remi uso delle galie et per considerare se fusse bene far certo taglio di una parte uno monte per poter poi condur qui molta quantità di legnami per l'arsenale, la qual sicome al presente viene condotta et con molto pericolo delli navillii per scheba del mar maggiore per 500 et più miglia, così facendoi questo taglio, li ditti lignami sicuramente si condurebero qui a seconda di una fiume et poi pr mare solamente per cento miglia in circa per il ditto colfo di Nicomedia, il che saria di molto comodo di questo arsenale.» c. 416. 16 Ekim 1560.

21 «l'Ambasciatore di Francia ha ottenuto li di passati di potere fare una galea a spese sue da 4 remi, e la farà fare qui nel golfo de Nicomidor facendo levare alli soi forzati per non li lassare otiosi* questo inuceno: », ASVe, *Secreta, Archivio proprio Costantinopoli*, reg. 5. c. 256. 7 Kasım 1551.

Başkente yakın ama aynı zamanda arada bir mesafe olması bu tersaneyi her bakımdan tercih edilebilir hale getiriyordu.

Nicomedia Körfezi sadece kereste temini için değil aynı zamanda yabancı gemilerin başka ihtiyaçlarının temininde de kullanılıyordu. Mesela Venediklilere ait olan Colomba gemisine Mart ayının 1561 yılında İzmit körfezinden gemisine buğday yükletilmişti²².

---

²² ASVe, *Senato Dispacci Costantinopoli*, f. 3-C. c. 2v. Mart 1561.